

doval ekspresionizem, in v »Študentu Štefanu« je najti nemalo njegovih sledi. Prav tako se ni mogel povsem otresti literarne manire naše pseudosocialne beletrije, ki je pred leti kljub vsem svojim negativnostim opravila pomembno delo s tem, da je programatično uvedla socialno tematiko, a se je morala kasneje umakniti pred novim, manj naivnim, stvarnejšim socialnim realizmom. Poleg teh vplivov avtor seveda ni mogel docela mimo sugestije Knuta Hamsuna, ki ga je včasih dobro prevajal; in taka mesta, ki zažive v hamsunovski subtilnosti, so gotovo bliže Kresalovemu pisateljskemu temperamentu kot prizori, ki zaudarjajo precej po tavčarjanskem pseudoromantizmu. V mislih so mi scene iz Šternove hiše, ki so nekaka zmes osladnega pseudonaturalizma in pseudoromantike, kar pa je po svojih rezultatih eno in isto.

Da zaključim. Roman Študent Štefan ne predstavlja nekakšne sinteze dosedanjega avtorjevega pisateljskega in osebnostnega razvoja, marveč ima, po mojem, za pisatelja pomen kot akt nekakšne literarne katarze: odložiti je moral v delo vse, ali vsaj dovršen del tega, kar se je v teku let nabralo v njem in mu kot mučen balast zaviralo pot k zrelejšim stvaritvam. Rekel sem, zrelejšim stvaritvam, ki si jih od Kresala vsekakor obetam, kajti krivično bi bilo zanikati njegov talent, o katerem med drugim priča tudi ta roman. Dvakrat krivično pa je, če nekateri poročevalci preprosto briskirajo to njegovo delo, ki je med drugim pomembno tudi zato, ker z Jarčevim »Novim mestom«, Ljube Prenerjeve »Trojko« in najnovejšimi Novšakovimi »Dečki« predstavlja prve poskuse resne literarne analize slovenskega mladostnika.

Vladimir Pavšič

DELA OTONA ŽUPANČIČA. IV. zv. Akademsko založba. — Po treh zvezkih vezane en zvezek nevezane besede Župančičeve. Kakor da označuje to razmerje samo bistvo pesnikovo: trije deli poezije in en del proze, kolikor je treba in je dovolj, da se umetnik preveč ne iztrga in ne odtuji vsakdanjosti. Pa še ta proza je po večini precej pesniška. Teh osem in trideset člankov podaja na skoro dve sto straneh Župančičeve izjave o najrazličnejših slovstvenih pojavih od l. 1900 do l. 1932. Tu je pesnik marsikod še jasneje in določneje kakor v pesmih izpovedal svoje najgloblje in najvišje nazore o svoji in tuji umetnosti.

»Misli o Kettejevih poezijah« prinašajo tudi tehtne misli o eterskem, breztelesnem Gregorčiču in krepkem Aškercu, v Ketteju pa hvalijo mnogoličnost, moško energijo, klasični mir ustvarjanja in narodno podlago; zato je Kette »naš največji lirik najnovejše dobe«. To je bila prijateljska izjava v l. 1900, ki pa so jo prav Župančičeve zbirke do danes v marsičem omajale. — »O pesmih Aleksandrova« govorita le zadnji dve strani tega sestavka, prej pa pet strani povsem svojevrstno riše slavno družabno gnojišče v stari cukrarni, iz katerega nam je pognalo nekaj prvovrstnih kulturnih cvetov, med njimi Murn-Aleksandrov. — »K Milčinskega pravljicam« dodaja Župančič svoje nazore o mladinskem slovstvu, ki naj bolj ko vse ostalo slovstvo sloni na narodnem; v bistvu je to bolj kažipot v boljše umevanje Župančičevih mladinskih zbirk kakor obsojanje nedostatkov v Milčinskem. — Priliko za veliko pesniško izpoved o naših največjih sta mu dali Ilešičevo »Cviece slovenskoga pjesništva« in Branka Vodnika »Izabrane narodne pesmi hrvatsko-srpske«.

Članki o tako neznatih pesnikih, kakor sta Drabosnjak in Flegerič, kažejo, kako globoko riše Župančičev duh v drobne domače stvari na robovih slovenskega ozemlja. — V malo besedah je tesno zgostil Erjavčeve vrline. — »Nova kritiška metoda« je vesela satira zoper omejene kritike, kakršna bije iz pesnikovih napisov. — Ob »Padajočih zvezdah« je vestno pretehtal Gradnika, dvignil docela klenu

zna najviše in obenem tenko prisiuhní zapađnemu, ne več neskaljenemu obmejnstvu. Najbolj ceni motive iz Istre. — S prijateljem Draganom (Šando?) in z dr. Pavlico razdere par duhovitih, moških, nepopustljivih o skritih čarih našega ritma, ki jim aritmični doktrinarji ne morejo do živega. — Kratko, pa zelo značilno in jedrnato zahtevo mu je izvalil »Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino«: »Zakaj je naše slovstvo tako siromašno visokih idej, tako prazno pronikavih pogledov v našo sedanost in bodočnost, zakaj oblikuje naš pisatelj tako poredkoma svojo dobo in družbo, zakaj se skoro bojazljivo izogiba perečih vprašanj, ki nam gredo v živo, in se rajši trudi na vse kripnje, kako bi z večjo ali manjšo spretnostjo plehko zabaval skromnega čitatelja?« (Str. 72). Lek za to bolezen: »Prepričan pa sem v dušo, da je pisatelj ono križišče v narodu, skozi katero naj bi se najbujneje pretakale vse pozitivne pridobitve, ki jih rojeva naša duševnost; v njem naj bi se zbirale, pretvarjale in čistile ter prehajale iz materije v idejnost« (str. 73). — »Narodnost in historizem« daje prednost prvi, ker ni preobtežena s preteklostjo: »S tega vidika smo v Jugoslaviji Slovenci najnaprednejši in najmodernejši element« (76). — »Ivanu Cankarju« in »Slovo ob rakvi« sta dva pretresljiva klica zadnjemu vernemu drugu iz mladosti: »Razumi nas vse, ki te nismo mogli razumeti« (78). — Obe »Besedi o Prešernu«, ljubljanska in mariborska, nista dolgi, a spadata k najglobljim mislim te knjige, mislim našega največjega sodobnika o največjem predniku. — Brž nato pribije o Levstiku: »France Levstik ni za našo prozo nič več in nič manj nego Prešeren za vezano besedo: temelj in vogelnik« (94).

Naše slovstvo, tako mlado in kratkotrajno, pozna več hudih črkarskih pravi, ki so razvrmale rodove in cepile duhove. Taka pravda s črkogrizi je zajela tudi Župančiča; kakor je nekoč Prešeren pomel z Metelkovci, tako je v naših dneh Župančič z njih mlajšimi »elovci«. Branje te Župančičeve »Nove pisarije«, ki ji je ime »Slovenski jezik in gledališče«, drami v človeku nepopisno, že kar tvorno jezikovno slast. Dopolnjuje jo »Pismo o slovenščini na odru«: »V slovenščini je shranjena vsa skrb in gorečnost naših reformatorjev, ves up in strah Prešernov, vsa šegavost mladega Levstika in grčavost njegovih poznejših let, eleganca Stritarjeva, otožnost Gregorčičeva, borbenost in tišina Cankarjeva, jecljanje Aleksandrova, melodioznost Kettejeva« (146). Kakšna vrzel, ker ni Župančiča v tem stavku! Pa je ni lahko zadelati, ker bi bilo treba za točno označbo njegovega jezika upleniti našim slovarjem najviše pojme, a bi označba bila še preborna.

Do takih jezikovnih pretresov je privedel Župančiča njegov tesni stik z našim gledališčem, ki mu je navdahnilo še več drugih sestavkov: dva o Cankarjevi »Lepi Vidi«, tej »slovesni veliki maši slovenske besede« (114), članek »Za narodov blagor« in »Pogovor o bodočnosti klasične drame pri nas«, ki »ni puščoba, temveč bujna lepota« (120), če ima igralec dar avtoplastike. Po svoje važen je »Kozarec vode«. Iz dela ob Shakespearu so pognali: »Shakespearov oder«, »Komedijska zmešnjav« in »Petručio, ob premijeri 'Ukročene trmoglavke', ki skušajo velikega Angleža približati našemu občinstvu. V »Charlesu Dickensu« občuduje Župančič vseljubezen in ga vzporeja z Dostojevskim.

Zadnje četrtno knjige polnijo drobni dragulji, kakor »Nagel pogled v preteklost«, ki je obenem dragocen, a prenagel pogled v tisto tvornico šarih prvih vtiskov, kakršni so zgradili duševne temelje največjemu Slovencu naših dni. »Iz beležnice Pavla Kuzme« spoznavamo nadaljnjo rast te bogate duše, ki vse objema, kar je našega, in zna vse prekaliti v višjo vrednoto. Enako cenó imajo »Buddha in polži«, ljubka »Slovanaka lipa na Vaclavskem trgu v Pragi«, troje stvari »Namestu predgovora« in modri ded Bistrogled, ki govori »Na božič 1915«, ali

»Tisti...«. Župančič vidi precej »Tistega, ki poblagoslovi vse naše stvari« v »Drju Janezu Evangelistu Kreku«, pa ga bo treba, zlasti glede naših najvišjih dobrin, prav toliko, če ne več, iskati v Župančiču samem.

Najdaljši je poslednji sestavek »Adamič in slovenstvo« in je obenem tisti, ki je dvignil največ hrupa. Adamiču, »fanatiku samovidstva«, je bilo dovolj devetnajst let, da se je čisto poamerikanil in prijel za tuje pero, ker za naše ne more več, da uspešno in sijajno osvetljuje ameriške prilike in neprilike. Župančiču ugaja na njem »pogum, stopati pred stvari s prvim očesom« (181). »Ves je prijet, a ne zajet. Kadar je doživel, je tudi preživel; ne sentimentalni v preteklosti« (183). Župančiču lahko vse priznamo in odobrimo, kar je vedrega in prijaznega zapisal o našem, doslej morda največjem, Amerikancu Adamiču, vendar nam vse to ne more zabraniti izpovedi, da nam je neštetokrat ljubši slovenski Župančič v vsem svojem titanskem, njega in nas bolečem otepanju na danem »tesnem in raskavem materialnem prostoru, na oglišču in terišču treh, štirih raznih kultur« (188), kakor še toliko poamerikanjenih in poangleženih Adamičev. Pripisek ovaja, da je ostala radi hrupa cela vrsta sestavkov pisatelju v glavi in po beležnicah. Župančiču bi res ne bilo treba biti tako rahlemu, da bi nas radi hrupa ukanil za celo vrsto dragocenih strani.

Če govorimo o nevezani besedi Župančičevi, naj znova poudarimo važnost njegovih prevodov. Klasiki naše proze obdelujejo vsak svoj omejeni izrezek iz naših utesnjenih razmer, vsak po svojem daru, značaju in moči, in se nujno gibljejo več ali manj v ponavljajočih se krogih svojega okolja. Župančičeva prevodna proza pa je po narodih, snoveh, svetovih in osebah tako mnogostranska, da nosi najširši svetovni pečat.

Štirje zvezki Otona Župančiča — štiri najslovesnejše velike maše slovenske besede. Našim jezikoslovcem in slovničarjem bi bilo priporočati, da jemljejo zglede za svoje razprave in knjige zlasti iz teh najžlahtnejših posod našega jezika, da zaneso z Župančičevo miselnostjo tudi njegove izraze, rečenice in besedne zveze med mladino in narod. Četrty zvezek je v svoji celoti najsodobnejša in najbolj slovenska »Ars poetica«, najvišji zakonik o pesništvu, ki ima za sodobnike popolno veljavo in bo naslednikom razgledni stolp po slovenskih kulturnih poljanah našega stoletja.

Andrej Budal

PUBLIKACIJE CANKARJEVE DRUŽBE. V času, ko se je večina slovenske književne produkcije organizirala tako, da je dostopna predvsem premožnejšim slojem in da je zaradi visokih cen nakup »elitno« izdane knjige že precejšnja žrtev, je treba tembolj pozdraviti delo naših knjižnih založb, ki so namenjene predvsem širokim ljudskim množicam. Nihče se ne upira, da so slovenske knjige okusno, včasih kar bogato opremljene, da jih marsikateri kulturni snob kupuje za okras svojih knjižnic, nasprotno, umetniška oprema dokazuje visok nivo naše splošne kulture; vendar se človek zamisli, ko se zave, da ogromna večina teh krasno opremljenih in tudi zato dokaj dragih knjig ne prodre zlepa trnjeve ograje, ki loči našo uradniško kulturo od naših kmečkih in delavskih mas, torej od tistih plasti, kjer bi morala temeljiti in kjer bi morala srkati življenjskih sil vsa naša duhovna prizadevnost. Ugovor, da se mora založnik ozirati predvsem na okus in potrebe čitateljske publike in da je te največ med malomeščansko inteligenco, pa bi težko vzdržal pred rezultati, ki bi jih dala dobra statistika o obiskovalcih naših javnih knjižnic. Videti je, da bi demokratizacija naše založniške politike ne obrodila samo kulturno, marveč tudi ekonomsko; spričo takih razmer je človek resnično vesel,